

Wikijasenovac: prikaz ustaškog logora smrti na internetskoj enciklopediji

Salamon Jazbec

DOI: 10.7251/TDG0115100J

УДК 343.819.5:004.738.5

Margelov institut, Zagreb, glavni tajnik;
salamon.jazbec@gmail.com

Apstrakt: U ovom tekstu autor govori o uredničkom preuzimanju hrvatskih stranica internetske slobodne enciklopedije *Wikipedia* od strane amaterskih autora proustaške orijentacije. Proustaški urednici preuzeli su kontrolu nad hrvatskim dijelom enciklopedije *Wikipedia* a zatim su, koristeći se paranaučnim tekstovima kao izvornom bazom, kreirali jednu enciklopediju čiji je glavni cilj na polju povijesti XX stoljeća bila apologija Nezavine Države Hrvatske. Najsporniji vid te apologije ogledao se u odnosu prema logoru smrti Jasenovac.

Ključne riječi: Wikipedia, Jasenovac, revizionizam, ustaše, NDH, internet

Povijest interneta predstavlja kratku povijest manipulacije javnim mnijenjem. Koliko god pružao korisnih, značajnih i konkretnih podataka, toliko ujedno sadrži laži, obmana, opasnih i štetnih izobličavanja činjenica, pri čemu je historija omiljena meta izživljavanja mnoštva anonimnih pojedinaca i grupa.

Čini se da gotovo i nije potrebno elaborirati taj fenomen, jer svatko intuitivno osjeća kako je u nekom dijelu svojeg korištenja *weba* bivao žrtvom internetske podvale, ili pak svjedočio iskrivljavanju povijesne istine elektronskim putem. Povijesni je revizionizam u internetu pronašao svoj hram.

Svakog se dana na oltaru tog hrama obavlja pogansko žrtvovanje Mnemozine, majke muza i božice pamćenja. Mnemozina u grčkoj mitologiji bje božanstvo, no u ovom slučaju antičkog prokletstva za XXI. stoljeće lišena je svoje nedodirljive božanske prirode te poganskom pretvorbom preobličena u životinju. Svećenici i svećenice internetskih sljedbi svakodnevno

kolju i pale Mnemozinu na sjajnom žrtveniku, da bi je - čudotvorno oživljenu - već sutradan nanovo ubijali. I ubijati će je tako iznova sve dok bude sredstava i načina. Za interes nema bojazni. Svjetina, sada „računalno opis-menjena“ - no i dalje polupismena (s nepismenošću višeg reda) - tražit će i nadalje svoju porciju dnevne opsjene. Nebeska zaštitnica povijesti postade priklana junica.

Kako reče jedan naš aforističar devedesetih, povijest je bila naša učiteljica, a onda su došli neki manijaci i silovali našu učiteljicu. Silovali i masakrirali, dodao bih. Sve u suglasju s pandemonijem ratnih zločinaca i makabričnim katalogom zločinstava, što eruptiraju na Balkanu svakih pola stoljeća kao kakvo usudno antičko prokletstvo. Krvavo klatno se klata. Na starim klaonicama i žrtvama - imenovanim i neznanim - temelje se novi ratovi i novi genocidi. Koloplet zla ne prestaje se plesti. Zločinačko kolo ne prestaje se vrtjeti. Jednom žrtvovana čovjeka ubijaju iznova. Povijesni revizionizam na internetu postaje sredstvo masovnog uništenja memorije.

* * *

Internet možda nije najviši stupanj, ali je zato najprostraniji poligon obmane, manipulacije i malverzacije. Kao što se vidjelo iz slučaja matematičara Grigorija Jakovljeviča Pereljmana i njegovog dokaza *Poincaréove slutnje*, čak ni matematika - kao kraljica znanosti i vrhunac egzaktnosti ljudske misli - nije imuna na manipulacije World Wide Weba. Posredstvom interneta, moguće je jednom znanstveniku u virtualnom svijetu oduzeti kapitalno dostignuće iz stvarnog svijeta.

Kineski matematičari iskoristiše samozatajnost ruskog matematičkog genija da ga ponize na globalnom nivou i njegove znanstvene rezultate pripišu sebi, iako nikakva stvarnog udjela u svemu tome ne imahu. Zbog toga je petrogradski matematičar dr. Griša Pereljman odbio primiti sve počasti i milijunske novčane nagrade koje su bile namijenjene onome tko razriješi jedan od najtežih i najprovokativnijih problema matematičke znanosti, postavljen 1904. godine. Tim činom ukazao je na činjenicu, koliko je u sadašnjem trenutku lako uprljati čitav jedan - po *defaultu* uzvišen - akademski svijet. Da, i prije su se događale takve stvari, ali nikad ovako široko, ovako duboko, ovako dalekosežno i ovako brzo kao danas, kad se jednim *klikom miša* može plasirati neistina na milijardu adresa, kad se s dva-tri *posta* pred oči svijeta može postaviti burleskna predstava na portalu svjetske informacijske prvostolnice.

Ta kad se tako nešto već može zbivati na egzaktnom području ljudske misli, koliko li je to tek moguće na polju onih društvenih disciplina – s historiografijom kao oglednim primjerom – što su zbog svoje unutarnje elastičnosti i rubne fragilnosti podvrgnute svakojakim distorzijama i lomovima, dovodeći pokatkad vlastiti karakter do brutalne perverzije, pod lošim utjecajima iznutra i još pogubnijim vanjskim utjecajima?!

Ovisno o odsutstvu ili unosu ideološkog napitka, jedna te ista „povijest“ može biti doktor Jekyll i *mister Hyde*. Vrhunac tog procesa ogleda se u internetskoj enciklopediji pod imenom *Wikipedija*.

* * *

Što nam hrvatska wikipedija, primjerice, piše o Juri Francetiću? „Hrvatski političar i vojnik, veliki rodoljub, osobno neobično hrabar i pošten.“¹ O Anti Paveliću i njegovoj vladavini? „Hrvatski radikalni nacionalistički političar, razni pjesnici pišu pjesme posvećene njemu, nastaju slike i skulpture, status Srba u NDH se poboljšao, posebice u urbanim dijelovima.“² O Vjekoslavu Maksu Luburiću? „Čovjek koji se na svoj način posvetio borbi za Hrvatsku, spašava desetke pravoslavne siročadi i smješta u institucije koje o svom trošku održava Ustaška obrana.“³ O Jasenovcu? „Partizani su fotografirali ljude koje bi sami pobili i navodili da su to žrtve ustaškog režima. Tamo je stradala 481 osoba.“⁴

Takve stvari ne navodi čak niti notorni biografski leksikon „Tko je tko u NDH“ (u izdanju zagrebačke „Minerve“ iz 1997. godine). Pa čak i da navodi, znalo bi se kome te navode možemo pripisati, jer su leksikonske jedinice autorizirane.

¹ Prema stanju od 10. rujna 2013. Navodi su uzeti iz članka novinara „Jutarnjeg lista“ Gorana Penića „NDH NIJE BILA TOTALITARNA, A ŽRTVE U JASENOVCU POBILI SU PARTIZANI – Desničari preuzeli uređivanje hrvatske Wikipedije“; s uvodnim tekstom: „Ustaški pokret nije bio svjesno desno-radikalan, rasistički i totalitaran, za pojavu ustaške ikonografije u modernoj Hrvatskoj krivi su masoni, antifašizam je ograničavanje svih osnovnih ljudskih sloboda, partizanskih zločina bilo je triput više nego ustaških, a u Hrvatskoj se redovito organiziraju antifašističko-četničke proslave na račun poreznih obveznika.“ (Prema dostupnosti internetskog članka na dne 4. svibnja 2014. godine)

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

Tako one o Juri Francetiću i Maksu Luburiću potpisuje Zdravko Dizdar⁵, a onu o Anti Paveliću Slaven Ravlić⁶, dok se na hr.wikipedia u autorskom i uredničkom svojstvu pojavljuju sablasti s nadimcima *Speedy Gonzales*, *Kubura*, *Jack Sparrow*, *Flopy* i *Roberta F.*

U konačnici iza čitavog tiskanog leksikografskog projekta stoji određeni (poznati i provjerljivi) urednički savjet, neko uredništvo, glavni urednik, urednik biblioteke. U slučaju biografskog leksikona „Tko je tko u NDH“, urednik biblioteke „Leksikoni“ nakladničke kuće „Minerva“ je Marko Grčić⁷, a glavni urednik leksikona Darko Stuparić⁸. U slučaju wikipedije, urednici su neimenovani ljudi. Za unose nitko ne odgovara. Za njihovu redakciju također.⁹ Nominalno je kao osnivač wikipedije i odgovorna osoba naznačen Amerikanac iz Londona Jimmy Wales, no dotični pojma nema, niti

⁵ Doktor povijesnih znanosti i znanstveni savjetnik na Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu. (U doba nastajanja leksikona „Tko je tko u NDH“ magistar znanosti i znanstveni asistent u Hrvatskom institutu za povijest.)

⁶ Doktor političkih znanosti i redoviti profesor na Katedri za sociologiju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, urednik Hrvatske opće enciklopedije. (U doba nastajanja leksikona „Tko je tko u NDH“ magistar znanosti i urednik u Leksikografskom zavodu „Miroslav Krleža“.)

⁷ Pjesnik, prevoditelj, esejist i publicist iz Zagreba. Od 1959. do 1991. novinar „Vjesnika“; od 1991. do umirovljenja 2004. godine kolumnist zagrebačkog tjednika „Globus“.

⁸ Novinar i publicist iz Zagreba. Bivši glavni urednik omladinske revije za mlade „Polet“, zabavnog časopisa „Pop express“ i tjednika „Arena“. Pomoćnik glavnog urednika dnevnog lista „Vjesnik“ od 1985. do 1993. Od 1997. do umirovljenja 2007. godine glavni tajnik Hrvatske enciklopedije Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“.

⁹ Na stranu činjenica da se kao suradnici na stvaranju leksikona „Tko je tko u NDH“ navode: „Srećko Pšeničnik, publicist, gl. urednik Nezavisne Države Hrvatske, Zagreb – Mississau (Kanada)“; „Vinko Nikolić, književnik, urednik *Hrvatske revije*, Zagreb“; „Živko Kustić, teolog i publicist, gl. urednik Informativne katoličke agencije, Zagreb“; „Dubravko Horvatić, književnik, gl. urednik *Hrvatskog slova*, Zagreb“; „Josip Pavičić, književni kritičar, Zagreb“; „msgr. Valter Župan, generalni vikar Krčke biskupije, Krk“ ili „dr. Šimun Šito Ćorić, književnik i misionar, predsjednik Svjetskog Hrvatskog kongresa, Bern“. (stranica XIII i XIV) Bez obzira na sve, četrdeset i osam osoba s imenom i prezimenom stoji iza dotičnog biografskog leksikona, a sve leksikografske jedinice potpisane su njihovim poznatim inicijalima. O sadržaju možemo raspravljati, no autorstvo je činjenica, jasno znamo komu što možemo pripisati i to je točka od koje možemo poći dalje. Što se tiče wikipedije, čini se kao da se sama od sebe ispisala. Njezine netočnosti doslovno ne možemo pripisati ikome. Glupo je kritizirati mašinu, a u ovom se slučaju sve u konačnici doima kao obračun s virtualnim vjetrenjačama.

može imati saznanja o svemu onome što se svakodnevno kroz trinaest godina postojanja wikipedije objavljivalo i objavljuje, s obzirom da je dosad, samo na engleskom, publicirano četiri i pol milijuna enciklopedijskih jedinica, dok nove natuknice nastaju svake minute, na brojnim stranim jezicima, pa tako i hrvatskom.¹⁰

Štoviše, teško da bi ikakav međunarodni urednički odbor mogao obuhvatiti informacijsku lavinu svakodnevnog stvaranja globalne internetske enciklopedije. Stanje u biti balansira između anarhije i entropije s jedne strane, odnosno više ili manje kontrolirane učinkovite samoorganiziranosti wikipedijskih ogranaka s druge, gdje se vrlo velikom količinom suradnika u konačnici ipak postiglo izvjesno ravnovjesje informacijskog obilja i vjerodostojnosti te relativna pouzdanost i nepristranost iznošenja činjenica i komentara, odnosno korisni mehanizmi popravaka i usavršavanja gradiva, pa ih možemo smatrati leksikografski relevantnim punktovima.

Wikipedije s više od milijun članaka u sadašnjem su času: nizozemska, ruska, poljska, švedska, njemačka, španjolska, talijanska i francuska. Wikipedije s više od četiristo tisuća članaka: ukrajinska, katalonska¹¹, vijetnamska, portugalska, kineska, norveška i japanska. Wikipedije s više od dvjesto tisuća članaka: češka, arapska, indonezijska, malezijska, finska, rumunjska, mađarska, turska, iranska, korejska i srpska. A wikipedije s više od pedeset tisuća članaka jesu: grčka, danska, bugarska, hebrejska, hindu, latvijska, slovačka, litavska, slovenska, tajlandska, estonska, baskijska, galicijska, urdu, esperanto, srpskohrvatska i hrvatska.

U tom pobješnjelomu moru članaka i jezika i osoba i događaja i mjesta i pojava i tko zna čega sve još – teško je steći čak i najpovršniju preglednost. To nije tek obično more ili ocean, već čitav jedan tekući planet u stanju trajne uzburkanosti. Jasno je da se o bilo kakvoj ozbiljnijoj regulativi u tom mediju ne da ozbiljno niti govoriti. Stvar je prepuštena samoj sebi.

I kako se to onda rješava u stvarnosti? Improvizacijama i sustavima razvijenima usput. Opće se stanje drastično razlikuje od jedne wikipedije do druge. Dok je engleska enciklopedija s trideset i dvije tisuće suradnika i urednika dobro uređena i stvarno relevantna, pa se – po ocjenama leksikografa – praktički ne razlikuje po količini pogrešaka od najčuvenije svjetske

¹⁰ Prosječna brzina čitanja odraslog čovjeka iznosi 250 riječi u minuti. Kontinuirano svladavanje tog teksta je, dakle, običnom smrtniku nemoguće.

¹¹ Wikipedije su svrstane prema jezicima na kojima su bile pokrenute i dalje nastaju. Wikipedija u sadašnjem času djeluje na 285 jezika, tj. postoji sveukupno 285 zasebnih wikipedija.

tiskane enciklopedije (*Encyclopedia Britannica*¹²), dotle je situacija s manjim wikipedijama, koje imaju stotinjak stalnih anonimnih suradnika i urednika, loša, pa i katastrofalna. One su gotovo nekorisne, ne samo u pogledu problematičnih područja, već počesto i u nekim područjima koja se inače čine nespornima, jer je tim jedinicama naprosto posvećeno premalo pažnje, te su obrađene šturo, površno, ponekad i pogrešno, ili posve nerazumljivo. Nakon konzultiranja takvih kvazienciklopedijskih izvora, korisnici ostaju neinformirani i zbunjeni.

Djelomično je to rezultat procesa stvaranja članaka od strane nekompetentnih osoba, zatim premalog interesa stručnjaka za aktivnu i kontinuiranu suradnju na stvaranju sadržaja, no naposljetku i rezultat puke tendencioznosti ili kaprica onih koji su otvorili temu i ne dozvoljavaju da se njihovo viđenje ili iznošenje podataka dovodi u pitanje i podvrgava izmjenama.

Svaka korisna inicijativa tu završava u slijepoj ulici i nikakav Jimmy Wales iz Londona ili John Smith iz Huntsvillea, Alabama – zapamtite! – neće rješavati stvari što se dešavaju na vašoj wikipediji. Ona je prepuštena domaćim vandalima, hordi diletantskih skribomana bez imena koji odavno zauzeše administratorske i birokratske busije i drže ih pod punim naoružanjem¹³, kako bi se mogli boriti za određenu političku ili ideološku ili religijsku pristranost. Samo se o tome radi. Ne o istini, ne o činjenici, ne o znatnosti. Samo o odnosu sila na elektronskom bojištu.¹⁴

O tome i o — zezanju. Dvije trećine kreatora sadržaja wikipedije izjavilo je da sudjeluje u tome zbog zabave, a u studenom 2007. na prva tri mjesta motiva istrčali su „fun“ (!), „ideology“ (!!!) i „values“ (!?). Čak 13% kontributora mlađe je od 17 godina.

Sve to naravno ne bi bilo toliko štetno, kad bi se radilo o tome da netko krivo piše o dekadskim logaritmima, jer bi se konačnom konzultaci-

¹² Prema studiji objavljenoj u časopisu *Nature* iz 2005. godine. To je istraživanje osporeno od strane predmetne tiskane enciklopedije, s argumentom da je tokom analize premali broj stručnjaka analizirao premali broj usporednih članaka na wikipediji i *Britannici*.

¹³ Od dvanaesteročlanog globalnog arbitrarnog komiteta wikipedije, koji bi trebao rješavati sporna pitanja u gomili od tridesetak milijuna članaka i 77 tisuća urednika, samo je jedan član registriran pod vlastitim imenom, David Fuchs, dok se ostali članovi nazivaju: *AGK*, *Beeblebrox*, *GorillaWarfare*, *LFaraone*, *NativeForeigner*, *Newyorkbrad*, *Salvio giuliano* (i.e. Salvius Iulianus, lat. pravnik i političar za Hadrijanove vladavine), *Seraphimblade*, *Timotheus Canens* (i.e. „Raspjevani Timotej“ na lat.), *Worm That Turned* i *Floquenbeam*. Tako da vam je i ta arbitraža u konačnici jedna vrsta vodvilja. Zaboravite na to.

jom s bilo kojim logaritamskim tablicama moglo provjeriti da je autor upisa o toj temi zabludjela neznalica i dokona budala.¹⁵ No kad se radi o složenim povijesnim temama koje nas se neposredno tiču, koje nas upravo bole, poput ustaškog logora smrti Jasenovac, ubrzo se uviđa da je zalaganje protiv povijesnog revizionizma na hrvatskoj inačici internetske enciklopedije mukotrpan i praktički nemoguć, upravo uzaludan poduhvat, što će pokazati slučaj suradnika internetskog portala *H-Alter* Marka Gregovića, opisan u njegovom žurnalističkom prilogu iz 2012. godine, pod naslovom „Nezavisna Wikipedija Hrvatska“.

* * *

Gregovićev članak započinje riječima: „U hrvatskoj inačici Wikipedije NDH je izraz stoljetnih težnji za samostalnošću, Ante Pavelić je književnik al pari Ivi Andriću, ustaški pokret ustvari nije bio ni rasistički ni totalitaran, Jasenovac je bio Raj na zemlji, a Maks Luburić ni u snu nije bio patološki ubojica. Želite li to sve ispraviti, nailazite na zabranu administratora.“¹⁶ Pa nastavlja: „Hrvatske inačica te enciklopedije koja ovih dana slavi devet godina postojanja ipak nije samo blještavi spomenik slobodnom zna-

¹⁴ Prema jednom istraživanju napravljenom na engleskom Sveučilištu Oxford 2013. godine, najveći wikipedijski ratovi vođeni su oko leksikografskih jedinica: „George W. Bush“; „Anarhizam“; „Muhamed“; „Popis članova WWE“ (američke udruge profesionalnih hrvača); „Globalno zatopljenje“; „Obrezivanje“; „Sjedinjene Države“; „Isus“ te „Rasa i inteligencija“. Ti su članci bili najnapadaniji i najosporavaniji te pretrpjeli najviše izmjena i prepravaka. Slično istraživanje za hrvatsku i srpsku wikipediju nije vršeno, ali pretpostavljam da su teme iz Drugoga svjetskog rata – da tako kažem – na najvišem mjestu rovovskog pregledavanja i gerilskog uređivanja.

¹⁵ Problem je s medicinskim pojmovima, jer diletantski upisi mogu prouzročiti znatnu štetu, s obzirom da se primjećuje trend traženja medicinske samopomoći putem interneta, kod čega je wikipedija jedna od važnijih štacija za iznalaženje zdravstvenih savjeta o bolestima i njihovom liječenju. (Prema članku Julie Beck na portalu *The Atlantic*, 72% posjetitelja interneta je kroz proteklu godinu potražilo zdravstveni savjet na internetu, uključujući tu i same liječnike.) <<http://www.theatlantic.com/health/archive/2014/05/can-wikipedia-ever-be-a-definitive-medical-text/361822/>> (11. svibnja 2014.)

¹⁶ <<http://www.h-alter.org/vijesti/mediji/nezavisna-wikipedija-hrvatska>> (4. svibnja 2014.)

nju i mogućnostima ljudske suradnje. Ona ima i mračniju stranu - prepuna je pseudoznanosti, izmišljotina i rasističkog revizionizma.“¹⁷

Zatim se Gregović - povodom devete obljetnice Wikipedije - entuzijastično poduhvatio sređivanja hrvatske wikipedije, da ne dočeka sirotica jubilarnu obljetnicu tako uneređena.

„За почетак одлучим изbrisати једну irelevantну и neprovjerenu реченицу која каже да су logoraši из Јасеновца често играли ногомет, а да је сваки тим имао свој дрес. Сматрао сам да тако нешто, све и да је била истина, нема што тражити у чланку који се бави logором смрти у којем и овako фали мноштво relevantних детаља. I тако направим малу измјену, избришем реченицу о ногомету и осjetим се испунjen doprinosом ljudskome znanju. U року од sat времена suradnik Jack Sparrow без objašnjenja ukida moje измјене. Malo me то čudi, али приједem преко toga - можда Jack Sparrow толико voli ногомет, да му је његово spominjanje важно čak и у чланку о logору смрти. Odbijam dopustiti да ми то pokvari entuzijazam за sudjelovanjem. Krećem на popravljanje другог чланка - onoga о NDH. U njemu се такођер propušta napomenuti све и сваšta, али одлучujem се dodati samo то да NDH данас не smatramo prethodnicom suvremene Hrvatske. Referenca koju navodim је Ustav у којем naravno пише да је hrvatska nastala на antifašizmu. Ovaj put osjećam се još korisnijim - фактички сам у enciklopediju *do- dao* неко znanje које će netko једном можда upotrijebiti. Ubrzo postaje јасно да је и други покушaj propao - ovog puta administrator Flopy без objašnjenja брише moje измјене. Meni сад прекипи што ме ту неки Flopy заustavlja у моем prosvjetiteljsком заносу и ukinem ја његове измјене и вратим на своју verziju. Uкine он moje. Ја njemu. Он meni. Ја njemu опет покушам и - не могу! Shvatim да је чланак zaključан на 48 sati (zbog tzv. vandaliziranja), а да сам ја zaradio nekakav "žuti karton" (takoђер zbog vandaliziranja). Naravno, чланак је zaključан на verziju која не spominje antifašizam suvremene Hrvatske. Nakon još nekoliko neuspješnih pokušaja uređivanja drugih чланaka засад odustajem од daljnje борбе - очито protiv себе imam administratora који има моћ и не želi popustiti. *Zaključujem да је за неке Wikipedijine administratore добро да у Hrvatskoj не postoje zakoni који brane negiranje Holokausta jer bi ih dobar dio završio иза rešetaka.*“¹⁸

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.* Potcrtavanje moje.

Napominjem da je na Facebooku pokrenuta grupa „Razotkrivanje sramotne hr.wikipedije“, koja ima četiri tisuće članova. Adresa joj je *ndh.wikipedija*.¹⁹

* * *

Primjećujete da ne ulazim u analizu samih članaka o logoru Jasenovac na hrvatskoj, srpskoj, srpskohrvatskoj i engleskoj wikipediji. Smatram da bih vam time oduzimao dragocjeno vrijeme. Svatko je od nas duboko ušao u tu problematiku i nema prijeke potrebe da samima sebi tumačimo ono što već predobro znamo. Napokon: iznjedrili smo brojne stručne radove o toj temi, sudjelovali na proteklih pet međunarodnih konferencija o Jasenovcu. Neki od nas napisali su čitave knjige o Jasenovcu. (I ja sam, primjerice, autor jedne od osamsto stranica.) Svatko od nas na kraju može na internetu otvoriti wikipediju i potražiti na njoj natuknice što se tiču Jasenovca i ostalih pojmova iz Nezavisne Države Hrvatske. Svatko od nas u stanju je razlučiti što je od napisanog istina, a što odraz bestidnog povijesnog revizionizma. To će – prosuđujem – vrijediti i za čitatelje zbornika radova VI. međunarodne konferencije o Jasenovcu.

Ovim radom želio sam skrenuti pozornost na problem wikipedijskog prikaza Jasenovca. Htio sam ujedno pokazati kako su i drugi prije mene to uočili kao problem, navesti što ih je zasmetalo i kakva su iskustva imali s pokušajima uređivanja članaka iz tematike NDH na hrvatskoj wikipediji.

Ono što ipak želim konkretno istaknuti, jest to da se anonimni stvaratelji – a po svemu sudeći – i imatelji hrvatske wikipedije, u ispisivanju članka o Jasenovcu referiraju na pristrane, suspektne, isključive, nejasne i ispolitizirane izvore, kao i one insuficijentne informativnosti, od propovijedi fra Blaža Toplaka na „misi zadušnici za žrtve bačene u Husinu jamu“ (plani-na Kamešnica, uz staru cestu Livno-Sinj) 3. rujna 2011, do kompendija navoda revizionistkinje Ljubice Štefan o logoru Jasenovac, koji je skupio jedan slovenski građanin, ali sadržaj više nije dostupan na internetu, no poveznica postoji u okviru wikipedijske jedinice o Jasenovcu.²⁰

¹⁹ <<https://www.facebook.com/ndh.wikipedia?fref=ts>> (11. svibnja 2014.)

²⁰ <http://www.safaric-safaric.si/materiali_cro/stefan_ljubica> (Prema pregledavanju natuknice „Logor Jasenovac“ na hrvatskoj Wikipediji 11. svibnja 2014. godine; referiranje na taj link dano je u predmetnom tekstu kao fusnota br. 11, u okviru navoda: „Skrivajući se iza teških nedjela koje je ovdje počinio osovinski satelitski režim i koje je javno osudio nadbiskup Alojzije Stepinac, jugokomunistički je režim nastavio služiti se kapacitetima ovog logora sve do 1947/1948.

O logoru Jasenovac izdano je od 1945. do danas preko tisuću i sto knjiga, publicirano preko tri tisuće stručnih radova. Od njih se na hrvatskoj wikipediji u rubrici „Knjige o Jasenovcu“ navode tek tri djela: knjiga Josipa Jurčevića *Nastanak mita o Jasenovcu* iz 2005; knjiga Mladena Ivezića *Jasenovac – brojke* iz 2003. te knjiga Vladimira Horvata i Vladimira Mrkočija *Ogoljela laž logora Jasenovac* iz 2008.

Od vanjskih poveznica, hr.wikipedija daje link na blogerski post suradnika portala *Dnevno.hr* Tvrtka Dolića, pod nazivom „Istina o Jasenovcu“. Blog dotičnog blogera – koji tvrdi da je Isus bio Hrvat, a Marija Hrvatica²¹ – portal *Index.hr* maknuo je sa svojih stranica krajem prošle godine, o čemu piše *Jutarnji list* 25. studenog 2013. u članku pod nazivom „Index.hr uklonio ustaškog blogera sa svojih stranica“.²² Dolićev tekst „Istina o Jasenovcu“ iz 2010. objavljuje 17. ožujka ove godine *Dnevno.hr*. Već u njegovom uvodu nalazimo riječi: „Je li Jasenovac bio najveće svjetsko stratište ili običan pržun, kako svjedoče preživjeli logoraši i aktivisti Crvenog križa?“²³ U svojim tekstovima Dolić iznosi „osobna saznanja da se u Jasenovcu živjelo jako dobro i ugodno“.²⁴

Tekst Tvrtka Dolića „Istina o Jasenovcu“ jest poveznica koju leksi-kografska jedinica „Logor Jasenovac“ na hrvatskoj wikipediji daje još 11. svibnja 2014, iako je s portala *Index.hr* skinut u studenom 2013 – i na toj se poveznici taj „jako koristan“ tekst ne nalazi. Uz njega se daje poveznica na predavanje Ljubice Štefan s tzv. II. hrvatskog žrtvoslovnog kongresa 1998. godine „Poslijeratni Titov logor Jasenovac 1945.-1947/48.“, objavljen na in-

godine. Ova je činjenica skoro više od pola stoljeća bila tajnom za koju je znao samo vrh vlasti, osoblje logora, okolni stanovnici i obitelji preživjelih logoraša. I nakon toga, komunističko korištenje kapaciteta ovog logora bilo je znanstvenim tabuom. Sabirni logor Jasenovac je stoga bio logor dva totalitaristička režima: prvo ustaškog od 1941. do travnja 1945., a od svibnja 1945. do 1947./1948. komunističkog. Raščišćavanje logorskog prostora trajalo je sve do 1951.“)

²¹ <<http://croative.net/index.php/vijesti/item/3266-tvrtko-dolic-isus-je-bio-hrvat>> (11. svibnja 2014.)

²² <<http://www.jutarnji.hr/index-hr-uklonio-ustaskog-blogera-sa-svojih-stranica/1142344/>> (11. svibnja 2014.)

²³ <<http://www.dnevno.hr/kolumne/tvrtko-dolic/117776-istina-o-jasenovcu.html>> (11. svibnja 2014.)

²⁴ <<http://www.jutarnji.hr/sokantan-ispad-blogger-indexa---jasenovac-nije-bio-tako-l-os--a-ndh-je-isti-kao-rh--/1142224/>> (11. svibnja 2014.) Prema tom članku, Tvrtko Dolić – na kojeg se poziva hr.wikipedija – je također autor tekstova „Četnički smrad Boba Dylana“ i „Milanović je dokaz da kršćanski bog ne postoji“. Mislim da to dovoljno ilustrira ozračje hrvatske wikipedije.

ternetskom portalu *Stina hrvatskih praidova*.²⁵ Također se daje link na razgovor s Josipom Jurčevićem, „znanstvenim suradnikom Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu i profesorom suvremene povijesti na Hrvatskim studijama Sveučilišta u Zagrebu“.

Uza sve navedeno, daje se začudo i poveznica na „Izvorno izvješće Zemaljske komisije Hrvatske (1946.)“ (uz bedastu opasku „pogrešna procjena broja žrtava“).²⁶ Međutim, na toj se poveznici predmetni članak ne nalazi.

Što se tiče spomenute procjene broja žrtava, hrvatska wikipedija od svih mogućih izvora citira tek ustaškog ratnog zločinca fra Miroslava Filipovića-Majstorovića, koji je procijenio „da je pod njegovim zapovjedništvom likvidirano oko 20.000-30.000 zarobljenika u glavnom jasenovačkom logoru.“

Kad navodi Žerjavićeve i Kočovićeve procjene broja žrtava, hrvatska wikipedija napominje: „Demografska istraživanja Vladimira Žerjavića i dr. Bogoljuba Kočovića, koji su radili neovisno jedan od drugoga, dala su slične rezultate. Prema Žerjaviću proizlazi da je u Jasenovcu stradalo oko 83.000 osoba (od toga između 45 i 52 tisuće Srba, 12 tisuća Hrvata i Muslimana, 13 tisuća Židova i 10 tisuća Roma), dok je dr. Kočović došao do procjene da je u Jasenovcu život izgubilo oko 70.000 ljudi. Okvirne procjene ove dvojice stručnih istraživača do sada nisu opovrgnute nikakvim znanstveno utemeljenim argumentima.“ To je glupo ustvrđivanje, jer je navedene *procjene* oborio sam poimenični popis jasenovačkih žrtava JUSP Jasenovac. Službeni broj od 83.145 objavljen je na stranicama Javne ustanove Spomen-područje Jasenovac još u ožujku 2013. godine. (Novopopisane žrtve za prethodnih godinu dana nisu pribrojene, niti objavljene.) Poimenični popis beogradskog Muzeja žrtava genocida iz 2012. daje 88.000 jasenovačkih žrtava. (On se također kontinuirano dopunjuje.)

Procjene koje su ispod ukupnog broja poimeničnih žrtava nisu validne i samim time su Žerjavićeve procjene jasenovačkih žrtava postale besmislene. Kočović nije dao nikakve procjene jasenovačkih žrtava; informacija o tome je *hoax* od strane Vladimira Žerjavića.

Povodom desete obljetnice hrvatske wikipedije, desetog rujna prošle godine *Jutarnji list* piše o wikirevizionizmu – kako ga nazivam – pa u članku Gorana Penića „Desničari preuzeli uređivanje hr.wikipedije“ ističe sljedeće:

²⁵ <<http://shp.bizhat.com/Tjasenovac.html>> (11. svibnja 2014.)

²⁶ <http://hr.wikipedia.org/wiki/Logor_Jasenovac> (11. svibnja 2014.)

„Da je hrvatska verzija Wikipedije izrazito pristrana i ultradesničarski intonirana, smatra i naš znanstvenik dr. sc. Pavle Močilac, koji je zbog toga i prekinuo s njima suradnju. Močilac kaže kako u temama koje se tiču povijesti, Drugog svjetskog rata i NDH dominira revizionistički ton u kojem se opravdava i veliča NDH i fašizam, dok se antifašizam portretira u jako negativnom svjetlu. To je opasno, kaže Močilac, jer se današnji učenici i studenti rado služe tim podacima za učenje i seminarske radove misleći da iza toga stoji struka. *'Izrazita pristranost i ideološka obojenost totalno obezvređuje kompletan projekt hr.wikipedia, što je tragedija, jer važnost projekta wikipedia za današnje obrazovanje postaje ogromna. Akademici generalno nisu skloni wikipediji upravo zbog toga što je pišu i uređuju vrlo često amateri koji, kao što vidimo, počesto ubacuju neistine, poluistine, vlastito (neutemeljeno) mišljenje, ideologiju, svoj pogled na religijska pitanja i slično, a vrlo često kao reference uzimaju irelevantne i loše internetske izvore ili čak revizionističke knjige'*, kaže Močilac. On je nekoć uređivao članke iz područja farmakologije jer mu je to primarna struka, ali kada je shvatio što sve piše na hr.wikipedia, odlučio je da u tome ne želi sudjelovati.“²⁷

Ukoliko je rat produženje politike drugim sredstvima - kako uči vojni teoretičar Clausewitz - onda je internet produženje rata drugim sredstvima. Pobjeđuje onaj tko je jači na mreži. Rat se dobiva na netu.

* * *

Ne smijemo, međutim, ni u kom slučaju potcjenjivati utjecaj wikipedije. Wikipedia je deveta najpopularnija web-stranica na svijetu sa sto dvesta milijuna posjeta mjesečno, dok je u prosjeku svaki petnaesttisućiti posjetitelj ujedno i kontributor sadržaja, a od njih je otprilike desetina onih koji stalno pridonose stvaranju sadržaja na wikipediji. U jednom mjesecu wikipedia naraste za trideset milijuna riječi. Svakog mjeseca pridolazi četvrt milijuna novih registriranih korisnika wikipedije.

Ako pogledamo statistiku za hrvatsku inačicu wikipedije (prema podacima koje je krajem veljače ove godine prikupio i obradio analitičar podataka Fundacije Wikipedia Erik Zachte), hrvatska wikipedia se obraća potencijalnom čitateljstvu od šest milijuna ljudi, na njoj se nalazi 143,5 tisuće

²⁷ <<http://www.jutarnji.hr/radikalni-desnicari-preuzeli-uredivanje-hr-wikipedije--ndh-nije-svjesno-bila-totalitarna--a-antifasizam-se-bori-protiv-svih-sloboda-/1125398/>> (4. svibnja 2014 - kurziv moj) Manevre oko wikipedije možda objašnjava činjenica da je 91% kontributora muškog roda, iako je primijećen trend porasta suradnica u wikipedijskom miljeu.

članaka, a uređuje je 167 suradnika, s prosječnom posjećenošću od 34 tisuće posjeta stranice na sat.

U odnosu na hrvatsku wikipediju, srpska wikipedija ima stotinu suradnika više, stotinu tisuća članaka više i obraća se dvaput većem broju govornika jezika na kojem je pisana. U isto vrijeme, ona ima samo 22 tisuće posjeta stranice na sat. Treba napomenuti da frekvencija posjeta stranice oscilira i fluktuirá unutar jednog dana i mjeseca. Ovo su prosječni podaci, ali je u svakom slučaju zanimljiva činjenica da hrvatska wikipedija u prosjeku ima 60% veću posjećenost od srpske. Ukoliko uzmemo u obzir da se srpska wikipedija obraća dvaput većem potencijalnom čitateljstvu od hrvatske, to bi značilo da bi njezina prosječna posjećenost – u usporedbi s hrvatskom wikipedijom – trebala biti oko 70 tisuća posjeta na sat, dakle: ona bi trebala biti barem triput posjećenija nego što je to u sadašnjem trenutku.

U svjetlu svega toga, ne smijemo omalovažavati utjecaj hrvatske wikipedije, koja postoji od sredine veljače 2003.²⁸ Ona doduše iskrivljeno prikazuje tematiku NDH i ustaškog logora smrti Jasenovac, ali je u isto vrijeme vrlo posjećena i njezini članci formiraju javno mnijenje u Hrvatskoj te svim područjima gdje obitavaju govornici hrvatskog jezika: od Sjedinjenih Država i Kanade do Europske Unije i Švicarske; od Argentine i Čilea do Australije i Novog Zelanda; od Vatikana do Bosne i Hercegovine.

* * *

Na kraju ovog rada, želio bih se još vrlo kratko pozabaviti povijesnim revizionizmom *en général*. U izdanju Knjižare seljačke sloge 1946. u Zagrebu izlazi hrvatski prijevod knjige *Putevima Evrope* Ilje Erenburga. Na stranicama 55-96 opisano je Erenburgovo putovanje kroz Jugoslaviju 1945. Nakon kratkog, ali dirljivog izlaganja ratnog martirija naših naroda, Ilja

²⁸ Srpskohrvatska wikipedija postoji od kraja 2001. godine i ima 140 tisuća članaka, a pretpostavlja se da je može koristiti/razumjeti 23 milijuna ljudi, dok na njoj radi 46 urednika – no ima prosječnu posjećenost od samo 14 i pol tisuća posjeta na sat. Bosanska wikipedija ima skoro pedeset tisuća članaka, a prosječna posjećenost joj je šest tisuća posjeta na sat. Latinska wikipedija ima 105 tisuća članaka, a starocrkvenoslavjanska 540 članaka. Jidiš wikipedija ima šest urednika, jedanaest i pol tisuća članaka, tisuću posjeta na sat, a obraća se milijunu ljudi. Ladino wikipedija ima tri tisuće članaka, dva urednika, četriristo posjeta na sat, a obraća se stotini tisuća ljudi.

Erenburg postavlja pitanje: „Zar je moguće, da čovječanstvo ima tako slabo pamćenje, da će zaboraviti ove žrtve?“²⁹

Odgovaram nakon sedam desetljeća – moguće je. Ništa ne ide u prilog pamćenju i sjećanju. Internet je zadnji čavao u lijesu historiografije. Danas povjesnicu može ispisivati čak i osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost. Povijesti nam izgledaju kao da ih je pisao J.R.R. Tolkien. Prepune maštovitih izmišljotina. Romansirane. Herojske. Drske. Crno-bijelog tkanja, sa sivom u tragovima i pokojim vriskom krvave boje. Heroji jedne strane za drugu stranu su zločinci. Žrtve jedne strane za drugu stranu ne postoje. Stratišta postaju zabavišta. Spomenici junačkoj borbi nestaju u prah, a humanizam je iščeznuo u bespućima povijesne zbiljnosti.

Pa i da jest, napokon, sve s tom povijesti – nekim čudom – potaman, postavlja se pitanje: što možemo naučiti iz povijesti? Možemo li išta naučiti? Jesmo li išta naučili? Što smo učinili da se ona ne ponavlja? Što bismo uopće mogli učiniti? Te su dvojbe – izgleda – ušle već i u pop-kulturu, kad nam švedska glazbena grupa Roxette na svojem CD albumu iz 1999. *Have a Nice Day*, u pjesmi „Crush on You“ poručuje kroz stih: „No lessons learned from history.“

Ništa iz povijesti naučili nisu, a kad mi pomremo – cijela jedna povijest umrijet će s nama. O budućim naraštajima ovisi hoće li ikada uskrsnuti, ili će mrtvački plašt zaborava prekriti naš svijet.

Summary

Wikijasenovac: Ustašas' Death Camp Jasenovac in the Free Encyclopedia

In this text the author talks about the takeover of Croatian pages of Wikipedia, the free Internet encyclopedia, on behalf of the pro-ustaša amateur authors. The new editors, after taking control, used biased Internet articles as sources in order to create texts which glorified the Independent State of Croatia. The most brutal form of this apology is seen in the case of the Jasenovac Death Camp.

²⁹ Ilya Erenburg *Putevima Evrope*; III poglavlje: „Jugoslavija“, 2. dio, str. 59 – prijevod: S. Danilevska i N. Kolčevska. (Primjerak u vlasništvu S. J.)